

Karolina Válová pracuje jako odborná asistentka na Oddělení portugalistiky FF UK, kde vyučuje literární a literárněvědné předměty. V roce 2018 obhájila disertaci s názvem *Proměny domu*, ve které se věnovala prostorové analýze v portugalském románu 20. století. V současné době pokračuje s výzkumem symbolického prostoru v prózách zejména spisovatelek Lídie Jorge a Teolindy Gersão. Je zakladatelkou projektu 100 František / Jorge Listopad, který v roce 2021 vydal stejnojmennou kolektivní monografii. Dlouhodobě mapuje tvorbu nobelisty Josého Saramaga, ve volném čase napsala a se studenty nazkoušela divadelní hru *Divoká ředkev* inspirovanou jeho životem.

Klára Trsková je doktorandkou románských literatur na FF UK a kurátorkou v Národním filmovém archivu v Praze. Ve svém výzkumu se zaměřuje na témata přítomná v mosambických, angolských, kapverdských a guinejsko-bissauských psaných literaturách, o kterých uvažuje z postkoloniální a feministicko-naratologické perspektivy.

Být ženou a psát o portugalské dekolonizaci

V dubnu 1974 se v Portugalsku po Karafiátové revoluci zhroutil ultrapravicový autoritářský režim a zároveň se rozpadlo jedno z posledních koloniálních impérií na světě. Některé lusofonní africké země se v rámci nově nabyté svobody rozhodly „repatriovat“ portugalské rodiny, žijící však v mimo evropský kontinent i po několik generací, a nastolit vlastní pravidla. Do původní vlasti svých předků tak přijížděly tisíce lidí, kteří znaly Portugalsko často jen z učebnic, lišily se mluvou, stylem oblékání i společenskými zvyklostmi. Nepřijetí většinovou společností se obtížně začleňovaly, nezřídka padaly na sociální dno a odnášely si traumata dvojího vykořevení.

Mezi tzv. *retornados* patřily v útlém věku i dvě současné spisovatelky Dulce Maria Cardoso (*1964) a Isabela Figueiredo (*1963). Jejich rodiny přechaly z opačných koutů Afriky, první z Angoly, druhá z Mosambiku. Až mrazivě podobné zážitky zaznamenaly v částečně autobiografických románech *Návrat* (O Retorno, 2011) a *Ta tlustá* (A Gorda, 2016), obě přitom přispěly k výrazné detabuizaci tohoto dosud palčivého tématu země, která má v procesu dekolonizace dosud výrazné dluhy.

Konferenční příspěvek „Být ženou a psát o portugalské dekolonizaci“ kolegyně z Ústavu románských studií FF UK, Karoliny Válové (pedagožka) a Kláry Trskové (doktorandka) se týká prostorové analýzy obou románů, zaměřených konkrétně na objekty v interiérech, v domácnostech hlavních postav, v obou případech matek a dcer. Metodologicky vycházejí zejména z knihy *Objekt* (2015) od Václava Janoščíka (inspirovaného též zakladatelem „objektologie“ Grahamem Harmanem) a ze studie „Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle“ od Zdeňky Hrbaty (vydané v souboru Červenka, Miroslav et al. *Na cestě ke smyslu: poetika literárního díla 20. století*, 2005).

Knihy *Objekt* se snaží propůjčit hlas jednotlivým objektům, zejména z pozic filozofie. Objekty ve zkoumaných dílech skutečně mluví. Působí jako záznamy paměti, podobně jako jinde fotografie nebo deníkové zápisky, je jím propůjčen téměř rituální podtext. V *Návratu* je jedním z takto významných předmětů ubrus s vyšitými kopretinami, který si matka vyráběla do výbavy ještě v Portugalsku, než se odjela provdat do Angoly. V africké zemi ubrus slouží kromě běžné dekorace též jako připomínka vzdáleného vlasti a mládí. V době nepokojů, těsně před odjezdem zpět do Evropy, začne otec nožem párat vyšité květy, tímto gestem smazává minulost a dosavadní společný život. V románu *Ta tlustá* je příznakovým objektem obývací

stěna, která do Lisabonu přijela ve velkém kontejneru na zaoceánské lodi. Zhotovená na míru do prostorného domu v tropech se naprosto nehodí do nového těsného městského bytu. Dcera ji dlouho trpělivě obchází, stěhuje a kráší, aby ji po matčině smrti darovala za odvoz neznámým lidem ze Španělska – a tím se pokusila smazat staré křivdy a fyzické násilí, které zažila v patriarchálně uspořádané portugalské společnosti.

Vypravěčské hlasy se v obou prózách snaží prostřednictvím těchto předmětů rekonstruovat minulost rodin na pozadí minulosti obou zemí, kterou považovaly za domov. Ony věci však, pokud ztratí původní umístění, jsou postupně zbavovány i původních funkcí a významů. Pro mladší generaci dospívající v průběhu rozpadu koloniálního impéria se stávají jen varováním až přítěží.

Jelikož jsou obě analyzovaná díla, *Návrat* a *Ta tlustá* situována do období před a po portugalské Karafiátové revoluci, odráží se v nich dobové binární způsoby uvažování o pohlaví a genderu, které se následně promítají do použitého jazyka a zvolené termíny budou v konferenčním příspěvku vždy chápány pouze jako spektrum.

Seznam použité literatury:

CARDOSO, Dulce Maria. *O Retorno*, Tinta da China, Lisboa, 2012.

FIGUEIREDO, Isabel. *A Gorda*, Editorial Caminho, Alfragide, 2016.

MORTON, Timothy. *Magia realista: objetos, ontología y causalidad*, Open Humanities Press, London, 2020, přeložili Román Suárez, Laureano Ralón.

HRBATA Zdeněk. Prostory místa a jejich konfigurace v literárním díle. In: ČERVENKA, Miroslav et al. *Na cestě ke smyslu: poetika literárního díla 20. století*, Torst, Praha, 2005.

HARMAN, Graham. *Object-Oriented Ontology*, Penguin Books, London, 2018.

OSPINA, Adriana. *A New Theory of Everything by Graham Harman, and Art Confusions*, 2019.

JANOŠČÍK, Václav (ed.). *Objekt*, Kvalitář s. r. o., Praha, 2015.

FANON, Frantz. *Černá kůže, bílé masky*. Praha: Tranzit, 2011, přeložila Irena Kozelská.

HAVRÁNEK, Vít (ed.). *Postkoloniální myšlení II*. Praha: Tranzit, 2011, přeložili Martin Ritter, Irena Kozelská, Alena Šindelářová, Petr Zavadil.

BHABHA, Homi K. *Postkoloniální myšlení III*. Praha: Tranzit, 2012, přeložil Martin Ritter.

JELÍNEK, Petr. JOÃO, Mário Augusto Caetano (eds.) a kol. autorů. *Lusofonní Afrika 1975–2005*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2006.